

ZESTAW KONTROLNY DLA NAUCZYCIELA/-LKI

Lp.	Nazwa gatunku	Grupa*	Opis	Miniatura zdjęcia
1	tojad mocny morawski <i>Aconitum firmum ssp. moravicum</i>	P	Ludzie nazywają mnie Endemitem Karpat Zachodnich, co znaczy, że nie znajdziecie mnie nigdzie indziej na świecie. W Polsce żyję w Beskidzie Śląskim i Żywieckim, na Babiej Górze i Policy oraz w Tatrach. Jestem wysoką rośliną wieloletnią, z pięknym gronem owłosionych, niebiesko-fioletowych kwiatów. Mieszkam w wysokogórskich ziołoroślach. Trzeba mnie chronić, bo ludzie niszczą mój dom rozjeżdżając go, zdeptując, a nawet mnie zrywają!	
2	kumak górski <i>Bombina variegata</i>	A	Jestem europejskim płazem bezogonowym, żyjącym w małych, często tymczasowych i brudnych zbiornikach wodnych. Poznacie mnie po charakterystycznym ubarwieniu ciała: góra jest ciemnobrązowa z brodawkami, a gładki brzuch pokryty ostrzegawczym żółto-czarnym wzorem. W ciągu dnia ukrywam się w błocie, wystawiając na powierzchnię tylko oczy, a uaktywniam się wieczorem. Choć jestem potencjalnym daniem mięsożerców, nikt nie chce mnie zjadać, bo w moich gruczołach skórnych jest żrącą wydzielinę, powodująca wymioty. W mojej skórze jest jednak też coś dobrego: leki antybakteryjne, zwalczające u ludzi pałeczkę okrężnicy i gronkowce.	
3	bezlist okrywowy <i>Buxbaumia viridis</i>	P	Jestem mchem, który unika człowieka i odwiedzanych przez niego miejsc. Najczęściej wybieram na dom próchniejące drewno lub zbutwiałe pnie w ocienionych, nieco wilgotnych i kwaśnych lokalizacjach. W Polsce zamieszkuję głównie lasy bukowe w rejonach górskich. Dostrzeże mnie tylko wprawne oko, bo ponad ziemię wystaje część mojego ciała – sporofit. To zielona puszcza w kształcie łzy o długości do 6 mm, która stoi na czerwonej lub brunatnej nóżce (secie). Jestem zagrożony wyginięciem, więc musicie mnie chronić i dbać o to, bym miał gdzie mieszkać.	
4	wilk szary <i>Canis lupus</i>	M	Jestem drapieżnym ssakiem, zamieszkującym lasy, równiny oraz tereny bagienne. Mierzę do 170 cm długości (wraz z ogonem), mam grube białe-brązowe lub -czarne futro, szpiczaste uszy, długi ogon i przenikliwe jasne oczy. W moim pysku są 42 ostre zęby, które z łatwością złapią ryby, mniejsze ssaki, jelenie, dziki czy sarny. Czasem zjadam także padlinę. Jestem zwierzęciem stadnym. Moja wataha wyznacza sobie terytorium, którego nie może naruszać inna. Kiedyś w całej Polsce oraz innych częściach świata żyło wielu moich braci oraz sióstr. Potem ludzie zaczęli na nas polować i zostało nas naprawdę niewiele. Teraz ludzie mnie chronią, jakby wreszcie zrozumieli, że jestem bardzo cennym gatunkiem.	
5	biegacz grzełkowaty <i>Carabus variolosus</i>	I	Jestem wszystkożernym bezkręgowcem, dorastającym do 3 cm długości. Moje ciało jest błyszcząco-czarne, a na pokrywach skrzydeł mam głębokie dołki, często wypełnione błotem. Mam niezwykły jak na mój rodzaj talent: umiem pływać i nurkować nawet do 20 minut pod wodą. Lubię wilgotne siedliska w terenach górskich i podgórszych, np. podmokłe łąki, rowy melioracyjne, brzegi strumyków. Spotkanie mnie w Polsce to duże szczęście, bo zostało już nas niewiele, i to tylko w południowej części kraju.	

6	wydra europejska <i>Lutra lutra</i>	M	Jestem niewielkim drapieżnym ssakiem. Mam małe uszy i brązowe futerko z jasnym podgardlem. Choć mieszkam w całej Polsce, to jestem bardzo rzadka i zagrożona wyginięciem. Jeśli jednak dopisze Wam szczęście, spotkacie mnie nad brzegiem Bałtyku, nad nabrzeżami rzek, potoków, stawów i jezior. Buduję w skarpach nory, do których wejście znajduje się pod powierzchnią wody. Czasami zajmuję też nory lisów lub borsuków. Jedną z moich siostr gra Marlenę w serialu „Pingwiny z Madagaskaru”.	
7	ryś <i>Lynx lynx</i>	M	Jestem rzadkim drapieżnym ssakiem, zamieszkującym duże, zwarte, różnogatunkowe lasy z gęstym podszytem. Mierzę do 130 cm długości, mam krępe ciało, piękne rudawe futro z brunatnymi plamkami i biały brzuch. Moja głowa jest okrągła, ogon krótki, a na końcu długich i silnych łap mam palce z wysuwanymi pazurami. Poznacie mnie po szpiczastych uszach zakończonych pędzelkami włosów. Nie jest to jednak tylko ozdoba, a pomoc w skupianiu fal dźwiękowych oraz lepszym słyszeniu. Prowadzę głównie samotniczy, nocny tryb życia. Poluję na sarny, młode jelenie, ptaki.	
8	nocek Bechsteina <i>Myotis bechsteinii</i>	M	Jestem małym ssakiem latającym. Mam brunatne futerko na plecach i szare na brzuszku. Moje uszy są bardzo długie, podobnie jak i skrzydła. Mieszkam w lasach południowo-wschodniej Polski, głównie w dziuplach drzew, a rzadziej w skrzynkach, które budują dla mnie ludzie. Nocą żeruję niedaleko od domu, w koronach drzew. Na sen zimowy znajduję sobie bardzo wilgotne miejsca, gdzie nie ma ujemnych temperatur, np. jaskinie, piwnice, opuszczone kopalnie.	
9	tocja karpacka <i>Tozzia carpathica</i>	P	Jestem rzadką rośliną, którą spotkacie na pojedynczych cienistych stanowiskach górskich: przy źródłiskach i w wilgotnych lasach. Dorastam do 40-50 cm, a na sztywnej łodydze mam jajowate liście i drobne żółte kwiaty, wyrastające z kątów liści. Jestem byliną kłączową, co znaczy, że co wiosny odradzam się z podziemnych organów. Prowadzę półpaszytniczy tryb życia – mam ssawki, którymi pobieram od innych roślin wodę i sole mineralne. W Polsce ludzie objęli mnie ścisłą ochroną gatunkową.	
10	traszka grzebieniasta <i>Triturus cristatus</i>	A	Jestem płazem ogoniastym, który może żyć zarówno w wodzie, jak i na lądzie. Lubię zbiorniki wodne o mulistym dnie i silnie zarośnięte roślinnością. Są one idealne do złożenia i ukrycia moich jaj, z których wylęgają się kijanki. Jako dorosły płaz mam brązowe lub czarne ciało z plamkami i brodawkami, 4 palce u łap przednich oraz 5 –u tylnych. Nie mam pazurów, za to przeciwnika ugryzę dwoma rzędami zębów. Mam też szczególną zdolność odtwarzania utraconych w walce kończyn lub ogona.	

*Grupa: A = płazy, B = ptaki, F = ryby, I = bezkręgowce, M = ssaki, P = rośliny, R = gady.

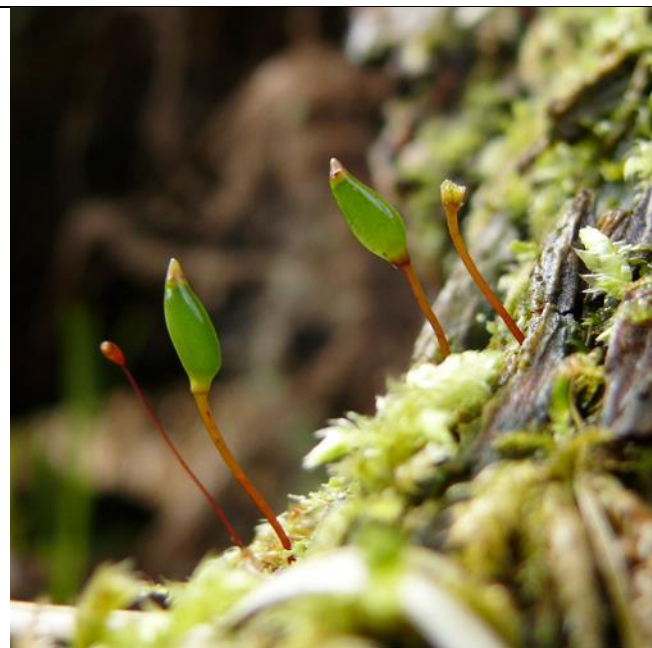
ZESTAW DLA UCZNIÓW/UCZENNIC

tojad mocny morawski

kumak górski

bezlist okrywowy

wilk szary

biegacz gruzelkowy

wydra europejska

ryś

nocek Bechsteina

tocja karpacka

traszka grzebieniasta

1. Ludzie nazywają mnie Endemitem Karpat Zachodnich, co znaczy, że nie znajdziecie mnie nigdzie indziej na świecie. W Polsce żyję w Beskidzie Śląskim i Żywieckim, na Babiej Górze i Policy oraz w Tatrach. Jestem wysoką rośliną wieloletnią, z pięknym gronem owłosionych, niebiesko-fioletowych kwiatów. Mieszkam w wysokogórskich ziołoroślach. Trzeba mnie chronić, bo ludzie niszczą mój dom rozjeżdżając go, zdeptując, a nawet mnie zrywają!

2. Jestem europejskim płazem bezogonowym, żyjącym w małych, często tymczasowych i brudnych zbiornikach wodnych. Poznacie mnie po charakterystycznym ubarwieniu ciała: góra jest ciemnobrązowa z brodawkami, a gładki brzuch pokryty ostrzegawczym żółto-czarnym wzorem. W ciągu dnia ukrywam się w błocie, wystawiając na powierzchnię tylko oczy, a uaktywniam się wieczorem. Choć jestem potencjalnym daniem mięsożerców, nikt nie chce mnie zjadać, bo w moich gruczołach skórnych jest żrąca wydzielina, powodująca wymioty. W mojej skórze jest jednak też coś dobrego: leki antybakteryjne, zwalczające u ludzi pałeczkę okrężnicy i gronkowce.

3. Jestem mchem, który unika człowieka i odwiedzanych przez niego miejsc. Najczęściej wybieram na dom próchniejące drewno lub zbutwiałe pnie w ocienionych, nieco wilgotnych i kwaśnych lokalizacjach. W Polsce zamieszkuję głównie lasy bukowe w rejonach górskich. Dostrzeże mnie tylko wprawne oko, bo ponad ziemię wystaje część mojego ciała – sporofit. To zielona puszcza w kształcie łzy o długości do 6 mm, która stoi na czerwonej lub brunatnej nóżce (secie). Jestem zagrożony wyginięciem, więc musicie mnie chronić i dbać o to, bym miał gdzie mieszkać.

4. Jestem drapieżnym ssakiem, zamieszkującym lasy, równiny oraz tereny bagienne. Mierzę do 170 cm długości (wraz z ogonem), mam grube białobruno- lub -czarne futro, szpiczaste uszy, długi ogon i przenikliwe jasne oczy. W moim pysku są 42 ostre zęby, które z łatwością złapią ryby, mniejsze ssaki, jelenie, dziki czy sarny. Czasem zjadam także padlinę. Jestem zwierzęciem stadnym. Moja wataha wyznacza sobie terytorium, którego nie może naruszać inna. Kiedyś w całej Polsce oraz innych częściach świata żyło wielu moich braci oraz siostr. Potem ludzie zaczęli na nas polować i zostało nas naprawdę niewiele. Teraz ludzie mnie chronią, jakby wreszcie zrozumieli, że jestem bardzo cennym gatunkiem.

<p>5. Jestem wszystkożernym bezkręgowcem, dorastającym do 3 cm długości. Moje ciało jest błyszcząco-czarne, a na pokrywach skrzydeł mam głębokie dołki, często wypełnione błotem. Mam niezwykły jak na mój rodzaj talent: umiem pływać i nurkować nawet do 20 minut pod wodą. Lubię wilgotne siedliska w terenach górskich i podgórszych, np. podmokłe łąki, rowy melioracyjne, brzegi strumyków. Spotkanie mnie w Polsce to duże szczęście, bo zostało już nas niewiele, i to tylko w południowej części kraju.</p>	<p>6. Jestem niewielkim drapieżnym ssakiem. Mam małe uszy i brązowe futerko z jasnym podgardlem. Choć mieszkam w całej Polsce, to jestem bardzo rzadka i zagrożona wyginięciem. Jeśli jednak dopisze Wam szczęście, spotkacie mnie nad brzegiem Bałtyku, nad nabrzeżami rzek, potoków, stawów i jezior. Buduję w skarpach nory, do których wejście znajduje się pod powierzchnią wody. Czasami zajmuję też nory lisów lub borsuków. Jedną z moich sióstr gra Marlenę w serialu „Pingwiny z Madagaskaru”.</p>
<p>7. Jestem rzadkim drapieżnym ssakiem, zamieszkującym duże, zwarte, różnogatunkowe lasy z gęstym podszyciem. Mierzę do 130 cm długości, mam krępe ciało, piękne rudawe futro z brązowymi plamkami i biały brzuch. Moja głowa jest okrągła, ogon krótki, a na końcu długich i silnych łap mam palce z wysuwanymi pazurami. Poznacie mnie po szpiczastych uszach zakończonych pędzelkami włosów. Nie jest to jednak tylko ozdoba, a pomoc w skupianiu fal dźwiękowych oraz lepszym słyszeniu. Prowadzę głównie samotniczy, nocny tryb życia. Poluję na sarny, młode jelenie, ptaki.</p>	<p>8. Jestem małym ssakiem latającym. Mam brązowe futerko na plecach i szare na brzuszku. Moje uszy są bardzo długie, podobnie jak i skrzydła. Mieszkam w lasach południowo-wschodniej Polski, głównie w dziuplach drzew, a rzadziej w skrzynkach, które budują dla mnie ludzie. Nocą żeruję niedaleko od domu, w koronach drzew. Na sen zimowy znajduję sobie bardzo wilgotne miejsca, gdzie nie ma ujemnych temperatur, np. jaskinie, piwnice, opuszczone kopalnie.</p>
<p>9. Jestem rzadką rośliną, którą spotkacie na pojedynczych cienistych stanowiskach górskich: przy źródłiskach i w wilgotnych lasach. Dorastam do 40-50 cm, a na sztywnej łodydze mam jajowate liście i drobne żółte kwiaty, wyrastające z kątów liści. Jestem byliną kłączową, co znaczy, że co wiosny odradzam się z podziemnych organów. Prowadzę półpasożytniczy tryb życia – mam ssawki, którymi pobieram od innych roślin wodę i sole mineralne. W Polsce ludzie objęli mnie ścisłą ochroną gatunkową.</p>	<p>10. Jestem płazem ogoniastym, który może żyć zarówno w wodzie, jak i na lądzie. Lubię zbiorniki wodne o mulistym dnie i silnie zarośnięte roślinnością. Są one idealne do złożenia i ukrycia moich jaj, z których wylęgają się kijanki. Jako dorosły płaz mam brązowe lub czarne ciało z plamkami i brodawkami, 4 palce u łap przednich oraz 5 –u tylnych. Nie mam pazurów, za to przeciwnika ugryzę dwoma rzędami zębów. Mam też szczególną zdolność odtwarzania utraconych w walce kończyn lub ogona.</p>

Projekt finansowany z:

www.eeagrants.org

Pomoce zostały opracowane w ramach projektu Zgodnie z Naturą, prowadzonego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej.

www.globalna.ceo.org.pl

Opracowanie: Paulina Brokos

Źródła fotografii: <http://www.wikipedia.org/>, <http://www.treknature.com/>, <http://www.tfp.net.pl/>, <http://www.sopsr.sk/>